

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cursus Theologico-Moralis

Ad usum Tyronum elucubratus, Et in Quotidianis Prælectionibus

Quoad ea, quæ Moralis Theologia disputat de Legibus, de Præceptis
Decalogi, de Restitutione, ac de Contractibus

Viva, Domenico

Patavii, 1723

Quæstio I. De Prolegomenis ad Præcepta Decalogi.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40673

QUÆSTIO PRIMA.

De Prolegomenis ad Præcepta Decalogi.

ANtequam ad singula Decalogi præcepta descendamus, præmittere oportet, Primo, quæ ad numerum, ordinem, & dispensabilitatem eorundem pertinent. Secundo, Quoniam eorum transgressio vel est mortalis, vel venialis, agere oportet, quomodo peccatum mortale transeat in veniale ratione indeliberationis, aut imperfecti consensus, vel ex materiæ parvitate: Et quomodo peccatum veniale possit in mortale transire, vel ratione contemptus, vel ratione scandali, aut periculi incidendi in mortale, aut ratione finis ultimi in eo positi. Tertio discutemus, Quinam ad præcepta teneantur? ubi de pueris, amentibus, ebriis, infidelibus, peregrinis. Quarto, de Modo, quo præcepta sunt servanda; videlicet an cum intentione satisfaciendi, & an obligent ad impedimenta removenda? Quinto, Quando ignorantia, metus, impotentia implendi totum præceptum, necessitas, dispensatio excusent transgressorem: Quamvis autem in tractatu de Legibus plurima hæc de rebus fuscè disseruerimus; Nihilominus quia ad hunc etiam tractatum ea apprimè pertinent, idcirco operæ pretium est celebriora, & usitatiora hic summam delibare.

ARTICULUS I.

VI. Qua ratione dicatur aliquando Deus in his præceptis dispensasse?

De Numero, Ordine, & Dispensabilitate Præceptorum Decalogi.

- I. Præcepta Decalogi sunt Legum Summa, & Epitome. Tria prima, quæ respiciunt Dei cultum, dicuntur Prima tabula; reliqua, quæ ad homines referuntur, Secunda tabula appellantur.*
- II. His decem præceptis corde, ore, & opere ad Deum, & ad homines ordinamur.*
- III. Cur non plura enumerentur, aut pauciora?*
- IV. Quare duplici præcepto vetatur Adulterium, ac desiderare Uxores alienas, & non vetatur pariter duplici præcepto Homicidium, ac desiderare mortem alterius?*
- V. Num possit Deus in præceptis Decalogi dispensare?*

I. Præmitto, nomen græcum, Decalogos, significare latine, Decem verba; Et quia Deuter. 40. dicitur, *Ostendit vobis Deus pactum suum, & decem verba, quæ scripsit in tabulis lapideis*, Hinc factum est, ut nomine Decalogi veniant ea decem verba, quæ locutus est Deus Moyse in monte Sinai, & in duabus lapideis tabulis inscripsit, ut a populo Hebræo servarentur: Hæc autem quia paucis continent, quæ ad hominem rectè formandum pertinent, idcirco ab August. Legum Summa, & Epitome nuncupantur. Ex his tria prima dicuntur primæ tabulæ, ex D. Th. 1. 2. quæst. 100., utpote quæ ad Dei cultum pertinent; reliqua septem dicuntur secundæ tabulæ, utpote quæ spectant ad socialem cum hominibus vitam peragendam; Utraque natura

A 2 lia

lia sunt, cum naturā ipsa dictante accipiamus; Sunt etiam Divina, cum Deus ea per Angelum promulgarit.

II. Quæritur nunc primo: Quare Divina hæc præcepta numero denario comprehenduntur? Cur non fuerunt sufficientia duo illa, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; & Proximum sicut teipsum*; aut illa, *Declina a malo, & fac bonum*? Cur non adduntur præcepta Fidei, Spei, & Charitatis; aut præcepta a Christo Domino imposita suscipiendi Baptismum, Eucharistiam &c.?

Respondeo cum D. Th. loc. cit., numerum denarium præceptorum fuisse convenientissimum; iis enim apte ad Deum, & homines ore, corde, & opere ordinamur: Ad Deum enim ordinamur Corde per primum præceptum colendi unum Deum; Ore per secundum, non assumendo nomen Dei in vanum; Opere per tertium, sanctificando Sabbata: Præterquamquod fidelitas, reverentia, & obsequium Deo supremo Domino debita iisdem apte præcipiuntur. Deinde ordinamur ad majores per quartum præceptum, honorando parentes; ad reliquos ordinamur opere non occidendo, non mœchando, aut furando; Ore non loquendo falsum testimonium, & Corde non concupiscendo bona, aut uxorem proximi.

III. Verum quidem est, in duobus illis præceptis Charitatis universam legem pendere; At Deus voluit apertius exprimere in Decalogo quæcumque primo intuitu lex naturalis univèrsique distat, nec voluit se extendere ad alia præcepta, quæ ex iis deducuntur, ne multitudo mentem rudium opprimeret. Præcepta vero Fidei, Spei, & Charitatis ex August. includuntur in primo colendi Deum; non enim Deus aliter colitur, quam fide, spe, & charitate. Præcepta deum Christi Domini non continentur

in Decalogo; cum non sint naturalia, sed positiva: Est quidem naturale præceptum penitentiae; illud tamen in primo Decalogi præcepto includitur, tanquam conclusio in suo principio.

IV. Rogabis. Cum præter duo præcepta non furandi, & non mœchandi dentur duo illa alia non concupiscendi bonum, & uxorem proximi, cur non dantur etiam præter duo illa præcepta non occidendi, & non dicendi falsum testimonium, duo alia, videlicet non concupiscendi mortem alterius, & non optandi falsum testimonium?

Respondeo cum D. Th., non omnia præcepta naturalia in Decalogo expresse contineri, sed ea, quæ maxime inculcanda erant hominibus; non enim expresse in Decalogo prohibetur fornicatio, peccatum contra naturam, mollities, mendacium, superstitio, transgressio voti, & alia huiusmodi; quæ sane jure naturæ prohibentur, & ad præcepta Decalogi solum reducuntur. Quare cum delectatio adulterii, & utilitas divitiarum sint propter se appetibilia, in quantum habeant rationem boni delectabilis, vel utilis, & facile in illa homo inclinatur, contra vero homicidium, & falsitas sint de se odibilia, ideo oportuit illorum etiam concupiscentiam expresse prohibere, non vero istorum.

Quæritur secundo; An præcepta Decalogi sint dispensabilia?

Respondeo cum D. Th. contra nonnullos negative; nemo enim dispensare potest in præceptis naturalibus sub iis circumstantiis, sub quibus ex ipsa natura rei aliquando præcipiuntur, aut prohibentur. Et ratio D. Th. est, quia præcepta Decalogi continent debitum ordinem ad Deum, & ad alios homines; atqui fieri non potest, ut Deus velit hominem non de-

debitæ ad Deum, & alios homines ordinari; ergo nec Deus ipse potest in præceptis Decalogi dispensare.

V. Oppones: Deus potest dispensare universim in iis, quæ sunt juris naturæ; ergo etiam in præceptis Decalogi, licet sint juris naturæ: Præfertim quia de facto dispensavit cum Machabæis in tertio præcepto, permit- tendo illis, ut in Sabbato operarentur; Cum Abraham in quinto præcepto dispensavit, ut filium occideret innocentem; In sexto cum Osee, ut assumeret sibi mulierem fornicariam; In septimo cum Hebræis, ut vasa pretiosa acciperent ab Ægyptiis.

Respondeo, Deum non posse in iis, quæ juris naturæ sunt, dispensare sub iis circumstantiis, sub quibus aliquid jure naturæ prohibetur, ut fuse explicabimus in de Matrimonio. Ratio est, quia non potest Deus mutare naturas rerum, & reddere conveniens rectæ rationi, quod natura sua est disconveniens; quod autem jure naturæ prohibetur, disconveniens est rectæ rationi; ergo non potest Deus in eo dispensare, itaut rectæ rationi conveniens evadat. In casibus autem adductis non dispensavit Deus in iis, quæ juris naturæ sunt sub iis circumstantiis, sub quibus rectæ rationi disconveniunt: Nam furtum, verbi gratia, est intrinsece malum, si sit ablatio rei invito Domino, & occisio hominis est intrinsece mala, si fiat auctoritate privata; Fornicatio etiam est intrinsece mala, si sit accessus ad non suam; atque adeo manentibus his circumstantiis, non potest Deus in iis dispensare. Quod si Deus præcipiat Hebræis, ut vasa pretiosa accipiant ab Ægyptiis, tunc mutat circumstantiam in surreptione; & quia surreptio ista non est invito domino, (idest invito Deo rerum omnium domino) ideo talis surreptio non est furtum; unde non dispensavit Deus in præcepto de non

furando. Eodem modo fornicatio est jure naturæ mala, si sit accessus ad non suam; Quod si Deus dicat Osee, ut assumat mulierem fornicariam, mutat circumstantiam, & dando potestatem in corpus mulieris, efficit, ut accessus ad illam sit accessus ad suam, & consequenter non est fornicarius, nec malus; Neque Deus dicitur dispensasse in sexto præcepto. Idem dicas in aliis casibus; Occisio enim innocentis non est contra jus naturæ, si fiat præcipiente Deo, domino vitæ; Nec est contra jus naturæ laborare die festo, si id fiat ad obediendum Deo præcipienti; nunquam enim tempus sanctificatur magis, quam cum Deo obedimus: Quia tamen aliqua sub quibuscumque circumstantiis sunt intrinsece mala, ut est odium, vel contemptus Dei, mendacium, peccatum contra naturam, &c. non vero in aliquibus tantum circumstantiis, ut occisio innocentis, ablatio rei alienæ, idcirco illa in nullo casu possunt a Deo præcipi, nec potest in iis dispensari; potest vero in istis sub iis circumstantiis, sub quibus non sunt contra jus naturæ.

ARTICULUS II.

Quanam via Præceptorum transgressio possit de mortali in veniale transire, & econtra?

- I. *Transgressio præceptorum Decalogi secundum se, & ex genere suo est mortalis.*
- II. *Quid importet peccatum esse ex genere suo mortale, & esse ex genere suo veniale?*
- III. *Plures regulæ recensentur ad discernendum, num peccatum ex genere suo sit mortale, an veniale?*
- IV. *Quomodo possit peccatum de se mortale per accidens in veniale transire?*

V. Un-

- V. Undenam conicere poteris, quod cum imperfecta solum deliberatione, aut consensu peccatum commiseris?
- VI. Num peccet mortaliter, qui pleno advertit ad malitiam objecti, praescindat tamen num ea sit gravis, an levis?
- VII. Non quodvis peccatum ex genere suo mortale potest ratione parvitas materia transire per accidens in veniale.
- VIII. Undenam mensuranda sit hac in re materia parvitas, aut magnitudo?
- IX. Materia, quae tam secundum se, quam relate ad finem a Legislatore intenum est levis, non est capax praecipi graviter obligantis.
- X. Quid si dubitetur, an res praecpta levis graviter conducat ad finem?
- XI. Quomodo possit peccatum de se, & ex genere suo veniale per accidens in mortale transire?
- XII. Quandonam contemptus rei levis praecpta est mortalis? Et quando frequentia venialium est mortalis, utpote ad mortale disponens?
- XIII. Potest veniale in mortale transire etiam ratione conscientiae erroneae, aut perplexae; Necnon ratione scandalii; aut per additionem materiae, quae in unam gravem coalescat.

I. **C**ertum est primo, transgressionem horum praecptorum esse peccatum; Nam ab August. Peccatum definitur, quod sit *Dictum, factum, concupitum contra legem aeternam*, atque adeo contra rectam rationem.

II. Certum est secundo, transgressionem hanc esse ex genere suo peccatum mortale. Dicitur autem peccatum ex genere suo mortale, quod considerato objecto, seu materia, circa quam versatur, fere semper est mortale; & aliquando tantum per accidens est veniale; ut est, verbi gra-

tia, peccatum adversus virtutes theologales, necnon adversus Religionem, iustitiam, castitatem, & alias graves virtutes: Contra vero dicitur peccatum ex genere suo veniale, quod fere semper est veniale, & per accidens aliquando mortale, ut est verbum otiosum, mendacium, jocosum, impatientia in laboribus, &c.

III. Regulæ, quæ a Doctoribus assignantur ad discernendum, num aliquod peccatum sit ex genere suo mortale, an veniale? sunt istæ. Prima, si gravem deformitatem contineat a recta ratione, & graviter lædat charitatem Dei, vel proximi, est ex genere suo mortale: Sunt vero ex genere suo venialia, quæ sunt contra proprium bonum, ut vanæ cogitationes, & desideria, inmoderatus esus, risus, sompnus, nisi graviter charitatem debitam lædant, ut ebrietas. Secunda regula est, si alicui operi Deus minetur exclusionem a regno Cælorum; ut quando dicitur ab Apost. ad Galat. 5. *Fornicatio, Immunditia, Contentiones, Emulationes, Ira, Dissensiones, Secta, Invidia, Homicidia, Ebrietates, Comestiones, & his similia: Qui talia agunt, regnum Dei non assequuntur.* Tertia est, si aliqua peccata sunt contra graves virtutes, vel contra praecpta Decalogi, vel Ecclesiæ; aut si graviter prohibeantur, puta, In virtute Sanctæ obedientiæ, vel sub interminatione gravis censuræ. Quarta, si Ecclesia declaravit aliquod peccatum esse de se mortale, ut in quadragesima ex proscriptis thesibus ab Alex. VII. declaratur de osculo habito ob delectationem carnalem, & sensualem. Quinta, si ita communiter viri docti sentiant.

IV. Quæritur nunc primo; Quæ ratione quod est ex genere suo mortale, possit per accidens in veniale transire?

Respondeo, pluribus de causis id posse

posse accidere: Primo quidem ex deliberatione, seu advertentia imperfecta, hoc est ex actu imperfecto intellectus non plene advertentis ad objecti malitiam; ut accidit in semidormiente, & in distracto in alias cogitationes, necnon in invincibiliter ignorante malitiam gravem actus. Secundo, ex imperfecto consensu, quando scilicet voluntas veluti per surreptionem, & non ex toto corde objectum illud amplexatur; Etenim in nobis dantur quidam motus voluntatis erga objectum, qui dicuntur primo primi, qui scilicet rationem omnem prævertunt, nec possunt a voluntate cohiberi, & isti nullo pacto sunt liberi, & sic ne venialiter quidem peccaminosi; Dantur etiam alii motus, qui dicuntur secundo primi, quos impedire quidem possumus, sed sub semiplena, & imperfecta libertate; & isti quando sunt circa objectum malum, sunt venialiter tantum peccaminosi ex imperfectione consensus; Dantur denique motus deliberati, & perfecti, qui sunt plene liberi; & isti quando versantur circa objectum graviter malum, sunt mortaliter peccaminosi. Tertio, peccatum ex genere suo mortale transit in veniale ex parvitate materiæ; ut si quis carolenum furetur a divite. Quarto, ex alia causa excusante, puta si quis ex ignorantia invincibili, aut leviter culpabili putet esse veniale, quod est mortale; Vel si quis necessitate ductus cooperetur materialiter cum peccato alterius; verbi gratia, locando domum meretrici, dummodo necessitas leviter distet ab ea gravitate, & proportionem, quæ requiritur ut possimus cum tali peccato cooperari.

V. Dubium tamen est primo; Quomodo cognosci possit, an peccatum aliquod sit commissum cum imperfecta solum advertentia, seu deliberatione, aut consensu?

Respondeo, apud Sanch. lib. 1. cap.

1., Pal., & Tambur., has regulas assignari; Primo, si animum firmum habeas, & sæpe repetitum nunquam committendi mortale, itaut nunquam, aut fere nunquam in mortale incidaris, præsumere potes in tali casu te non plene consensisse. Secundo, si statim ac advertisti ad malitiam objecti, actum retractasti. Tertio, si dubites, an perfecte e somno fueris excitatus, vel distractionem mentis aliud cogitantis excusseris. Ex his, & similibus conjecturis regulariter deducere probabiliter possumus, non adfuisse perfectam libertatem, & consequenter nec mortale.

VI. Dubium est secundo; An si quis plene advertat ad malitiam alicujus objecti, præscindat tamen, an sit mortalis, vel venialis, puta in perjurio, mendacio, &c. peccet mortaliterne, an solum venialiter ea committendo?

Respondeo, Navar., Valent., & alios putare, quod solum venialiter; quia non relucet materia gravis: Vasq. vero, Azor., Sanch., Rodriq. apud Bonac., quod mortaliter; quia exponit se periculo amplectendi malitiam gravem. Equidem censeo cum Joan. Sanch. apud Tambur., pueros, & rudes plerumque solum peccare venialiter. Ratio est, quia ex una parte non advertunt ad obligationem examinandi gravitatem culpæ, ne se exponant periculo committendi mortale; ex altera parte apprehendunt malitiam quandam indeterminatam, seu communem veniali, & mortali; malitia autem, quæ est communis utrique, non potest esse gravis; ergo non graviter peccant: Quod etiam aliquando in subitis casibus accidere potest doctioribus; quamvis universim docti graviter peccent, quia plerumque advertunt ad gravem obligationem examinandi, num malitia illa sit gravis.

Probabilis etiam est opinio Th. Sanch., & Pal., qui docent, ut plurimum do-

doctiores peccare mortaliter, vel venialiter juxta gravitatem objecti; idque praesumendum esse, quia saltem virtualiter apprehendunt objectum, & ejus malitiam sub ea gravitate, vel levitate culpae, quam habet illud in se.

VII. Dubium est tertio; An quodlibet peccatum ex genere suo mortale possit ratione parvitas materiae per accidens transire in veniale?

Respondeo negative; quando enim eadem gravitas offensae, & malitiae reperitur tam in materia magna, quam in parva, tunc etiam in modicissima quacumque materia committitur peccatum grave: Exempli gratia, quia eadem gravis deformitas habetur, si vendatur res sacra gravis pretio magno, sive parvo, necnon sive juretur falso in materia gravi, sive in levi; idcirco in Simonia, & in perjurio non datur parvitas materiae: Multi autem alii casus a Doctoribus enumerantur, in quibus non datur parvitas materiae; Primo, in odio, & contemptu directo Dei; Sicut etiam in blasphemia, & in peccatis contra fidem, & spem theologicam. Secundo, in perjurio assertorio, non tamen in promissorio, aut in voto. Tertio, in magia, & superstitione, quae fit cum pacto expresso cum demone. Quarto, in delectatione libidinosa deliberate quaesita. Quinto, in irritatione Sacramentorum, in fractione sigilli Sacramentalis, & in jejunio naturali ad Eucharistiam requisito. Sexto, in aetate requisita ad Ordines suscipiendos, vel ad professionem, & in similibus casibus, ut videre est apud Dian. part. 5. tract. 5.

VIII. Dubium est quarto; Unde sit mensuranda hac in re materiae parvitas, vel magnitudo?

Respondeo cum Tambur. lib. 1. cap. 1. §. 2., attendendam quidem esse ex ipsa re tum absolute spectata, tum etiam comparative ad totum, quod

praecipitur; sed principaliter mensurandam esse ex fine, propter quem praecipitur. Verbi gratia, dum quaeritur an sit materia parva labor unius horae die jejunii, vel comestio unius unciarum die jejunii, vel omisio unius psalmi in recitandis horis; consideranda sunt haec tum secundum se, tum in ordine ad totum, sed principaliter in ordine ad finem intentum; Aliquando enim quod est modicum comparative ad totum, secundum se spectatum est magnum; Sicuti etiam si spectetur relate ad finem, ad quem praecipitur; & ideo materia illa dicitur gravis: Verbi gratia, si voveris dare centum aureos, & des tantum nonaginta, decem, qui supersunt, sunt materia gravis, non quidem relate ad totum, sed secundum se, & relate ad finem voti, qui est sublevatio pauperis: Eodem modo communiter docent, omittere Vesperas Sabbati Sancti esse mortale, quia licet illa pars sit modica tam secundum se, quam relate ad totum officium; non est tamen modica relate ad finem cultus Divini pro illa hora. Est etiam mortale, si quis furetur acum Sutori pauperi, qui illius usu sustentatur, quia licet res illa sit modica, magna tamen est relate ad finem intentum a prohibente furtum; gravis enim damnificatio, & magna tristitia in Sutore sequitur ex illo furtulo: Contra tamen, si quis voveat recitare coronam ex sex decenariis, & omittat recitare duos decenarios, peccabit solum venialiter, quia quamvis haec non sit modica pars relate ad totum, est tamen modica secundum se; & fini intento, scilicet cultui Virginis, modice nocet.

IX. Ex dictis sequitur, quod si res aliqua sit modica tam secundum se, quam relate ad finem, tunc non sit capax praecipiti gravis; Unde si Praelatus praecipiat in virtute Sanctae Obedientiae, vel sub poena excommunicationis,

tionis, aut si quis vebeat recitare salutationem angelicam, non proferre verbum otiosum, &c. non peccet graviter, si id non faciat: Quod si res præcepta secundum se levis, sit gravis relate ad finem, erit capax præcepti graviter obligantis; Et talis fuit res præcepta Adamo, & Evæ, ne comederent fructus ex illa arbore: Quare si ob indecentiam Prælati sub excommunicatione præcipiat, ne Clericus, exempli gratia, deferat per vias biretum lineum album, quamvis materia sit levis, ob finem tamen gravem tale præceptum graviter obligabit.

X. Quod si dubitetur, an res levis præcepta graviter conducatur ad finem, Sanch., & Pal. apud Tambur. loc. cit. & communius docent, præsumendum esse, quod finis sit gravis, atque adeo quod detur obligatio gravissima; tum quia possessio stat pro lege, quæ certo adest; tum etiam quia communiter contingit, quod Superiores prudentes, qui maturo consilio aliquid leve præcipiunt sub gravi, non decipiantur. Verum ipse Tambur. cap. 3. §. 7. num. 10. putat, in tali casu posse probabiliter judicari, quod finis sit levis, atque adeo quod non detur obligatio gravis, quia donec constet materiam esse capacem obligationis gravis, non constat de constitutivo legis, & obligationis gravis, atque adeo prævalet libertas, quæ stat in possessione: Sicut enim si dubitetur an præceptum obliget sub gravi, vel sub levi, præsumendum, quod obliget sub levi; ita si dubitetur an materia levis præcepta ordinetur ad finem gravem, præsumendum, quod non ordinetur ad finem gravem, quia in utroque casu possidet libertas; dummodo bene id perpendatur, consulendo Doctores, & libros, num res præcepta levis graviter ad finem suum conducatur, & adhuc dubium remaneat.

Pars II.

XI. Quæres secundo; Quanam ratione quod est ex genere suo veniale, possit per accidens in mortale transire?

Respondeo cum Bonac. disp. 2. quæst. 3. punct. 5., multipliciter id accidere posse. Primo, ratione finis mortalis; Verbi gratia si quis mentiatur ad fornicandum, tale mendacium erit mortale, quia actus specificatur a fine; Et eodem modo veniale transit in mortale ratione ultimi finis in eo positi; si scilicet quis ultimum finem in eo constituat, seu si quis adeo amet veniale, ut etiam si esset mortale, illud non odio haberet: Quoniam autem in tali casu plus appetitive amatur talis res, quam Deus, qui est noster ultimus finis, ideo dicitur veniale in tali casu evadere mortale ratione ultimi finis in eo constituti.

XII. Secundo transit veniale in mortale ratione specialis contemptus; quando scilicet contemptus est causa, cur violetur præceptum leve, & Legislator spernatur, nolendo se subicere ejus auctoritati rem illam levem præcipienti. Ubi notandum, aliquando contemptum esse rei levis præceptæ, aliquando vero ipsius Legislatoris; Si quis venialiter peccet, verbi gratia mentiatur, ex contemptu rei levis præceptæ, quatenus putat rem illam non esse tanti faciendam; dico cum Laym. contra Sanch. apud Tambur., quod peccet solum venialiter, nisi talis contemptus redundet etiam in Legislatorem, videlicet putando, aut illum non habere potestatem prohibendi mendacium, aut male uti ea potestate, vel nolendo se subicere ejus potestati: Si quis vero violet præceptum in materia levi, non quidem ex contemptu rei levis, sed ex contemptu Legislatoris, subdistingendum est; Nam si contemnatur Legislator formaliter, quatenus Legislator est, hoc est spernendo ejus potestatem, qua-

B

qua-

quasi esset nullius momenti, semper est mortale; Si vero contemnatur Legislator materialiter, quatenus scilicet est vir imprudens, & indiscretus, est solum veniale: Sicuti etiam si quis transgrediatur præceptum leve Superioris humani, ne illum in ea re levi solatio afficiat.

Ex quibus sequitur, quod qui ex contemptu peccat mortaliter, verbi gratia furando, duo peccata committat aperienda in confessione, alterum furti contra iustitiam, alterum contemptus; qui est vel contra obedientiam, si spernat Legislatorem qua talem, nolendo se ejus potestati subijcere; vel est contra religionem, si spernat Legislatorem materialiter, seu ut imprudentem, & inutiliter prohibentem furtum.

Tertio, veniale transit in mortale ratione proximi periculi incidendi in mortale; ut si quis dicat verbum otiosum feminae, advertens ex simili occasione saepe alias lapsum esse in delectationem veneream. Ratio doctrinae est, quia *Qui amat periculum, peribit in illo*: Fieri etiam potest, ut aliquando venialia ratione frequentiae disponant proxime ad mortale; & in tali casu ipsa frequentia venialium est mortalis, quando tale periculum advertitur. Hinc Sanch., & Bonac. contra Pal., Sal., & Tambur. docent, peccare mortaliter, ratione periculi proximi incidendi in mortale illum, qui statuit in corde suo nullum veniale vitare; juxta illud Ecclesiast. *Qui spernit modica, paulatim decidet*.

XIII. Quarto, ratione conscientiae erroneae; ut si quis putans esse mortale mentiri, adhuc mentiatur. Quod si quis haberet conscientiam perplexam, putando scilicet utramque partem contradictionis esse peccatum, verbi gratia, & quod sit peccatum relinquare infirmum ad audiendum sacrum, & quod sit peccatum omitte-

re Sacrum, ne relinquatur infirmus; in tali casu tenetur inquirere, quid potius agendum, & ponere debet quod dictamini rationis representatur esse minus malum. Quod si nequeat id discernere, potest facere quodcumque libet, cum non detur libertas ad utrumque omittendum: Et quamvis putet se peccare, si alterutrum faciat, vere non peccat, quia peccatum non sequitur ad iudicium intellectus, sed actum voluntatis; Quis enim dixerit, quod peccet, qui verbi gratia detentus in carcere existimat se peccare, si non audiat Sacrum, quod audire non potest? Contra vero peccaret verbi gratia ægrotus, si putet se peccare omittendo sacrum, cum liber sit ad illud audiendum, quamvis cum impendio sanitatis, & vitæ.

Quinto, ratione scandali; Verbi gratia, si quis loquatur turpia aut intendendo ruinam proximi; (quod dicitur scandalum directum) aut providendo, quod ex tali suo peccato facile alii in mortale lapsuri sunt; (quod dicitur scandalum indirectum, seu indirecte volitum) Et sane si quis loquatur turpia, exempli gratia, intendendo ruinam proximi, videlicet intendendo, ut proximus in fornicationem adducatur, duplex peccatum committit in confessione aperiendum, alterum contra castitatem, quæ obligat etiam, ne proximum in fornicationem adducamus; alterum vero contra charitatem intendendo ruinam, seu peccatum proximi. Quando vero scandalum est solum indirectum, putat Lug. contra Sanch., Vasq., & Con. apud Tambur. in Methodo Confessionum. lib. 2. cap. 1. §. 17., quod non sit necesse in confessione explicare speciem peccati, ad quam proximum induxeris, sed satis sit dicere, quod pravis verbis, vel pravo exemplo induxeris proximum in peccatum mortale, non explicando, verbi gratia, adul-

adulterium, immo nec explicando conditionem personæ inductæ ad peccatum, num scilicet fuerit Sacerdos, vel conjugatus, qui in adulterium inductus est. Ratio est, quia tale peccatum est solum contra charitatem, non contra alias virtutes, quæ solum videntur obligare, ne positive inducamus alios ad peccandum contra illas, & ne intendamus nostris verbis, aut exemplis alios ad id inducere, non vero obligant, saltem graviter, ad impedienda vitia contra tales virtutes in aliis: Aliter qui verbi gratia prævident ex sua intemperantia alium inducendum esse ad furtum, peccarent contra iustitiam, & tenerentur ad restitutionem, quod nemo dixerit.

Ultimo, veniale transit in mortale per additionem materiæ; ut si quis habeat animum furandi carolenum a divite, & deinde pluries carolenum furetur. Ubi notandum, nunquam plura venialia pertingere ad mortale, nisi materiæ leves possint in unam gravem coalescere: Verbi gratia, qui sæpius comedit die jejunii materias leves, peccabit graviter, quia materiæ illæ leves conflant deinde unam gravem: Contra tamen, qui vovit recitare singulis diebus salutationem angelicam per annum, ita ut vota singulis diebus sint affixa, si id omittat, non peccabit graviter, quia ea non videntur per modum unius, quo pacto vovetur rosarium; & ideo omittens rosarium, quod vovit, peccat mortaliter. Eodem pacto non peccat mortaliter, qui singulis diebus festis per annum laborat uno quadrante, nec qui est causa, ut centum personæ eodem die festo laborent uno quadrante, cum istæ materiæ leves non coalescant in unam gravem: Quæ fufius explicavimus in expositione thes. 29. ab Alex. VII. proscriptæ, quæ habet: *In die jejunii qui sapius modicum quid comedit, nisi notabilem quantitatem in fi-*

ne comederit, non frangit jejunium.

ARTICULUS III.

Quinam ad præcepta teneantur?

- I. *Non est idem lege non obligari, & a lege excusari.*
- II. *Pueri nulla lege obligantur ante rationis usum: Postea vero legibus etiam Ecclesiasticis tenentur, præterquam Jejunii, & Communionis, quamvis ante pubertatem poenas Ecclesiasticas non incurrant.*
- III. *Num possint pueri Divinis assistere in loco interdicto, aut introduci in Monasteria Monialium?*
- IV. *Quid si dubitetur, an usum rationis adepti sint?*
- V. *Quibus legibus teneantur Infideles, Amentes, Ebrii? Num amentes equiparentur infantibus?*
- VI. *Nec amentes, nec ebrii cogendi sunt ad Missam audiendam die festo: Possunt autem probabiliter amentibus & infidelibus die festo injungi opera servilia.*
- VII. *Quibus legibus teneantur Peregrini, & Vagi? Num licitum sit recedere a loco, ubi est dies festus, ad exercenda opera servilia? Num debeat tunc mane audiri Sacrum? Num liceat egredienti a loco, ubi jejunatur, mane sumere jentaculum?*
- VIII. *Probabiliter Peregrini non tenentur, secluso scandalo, legibus loci, ubi brevi morantur; (nisi eadem sint leges in proprio domicilio) tenentur tamen iis Vagi.*
- IX. *Leges autem juris communis servare tenentur peregrini, quamvis in Patria essent abrogata.*

I. **P** Rænotandum, aliud esse lege aliqua non obligari, aliud vero a legis alicujus transgressione excusari; nam, verbi gratia, infideles

non tenentur lege jejunii Ecclesiastica, aegrotus vero tenetur, esto ratione aegritudinis ab ejus transgressione excusetur: Pariter Peregrini juxta probabilem opinionem non tenentur legibus loci, ubi versantur; Incolae vero excusantur, si legem loci ignorent. Examinandum nunc, an praeceptis Decalogi teneantur etiam Pueri, Ebrii, Amentes, Infideles?

II. Quæritur primo, an pueri teneantur legibus, quibus tenentur adulti?

Respondeo, Pueros ante usum rationis nulla lege Divina, vel Naturali, vel Humana teneri: Ratio est, quia cum non sint capaces usus rationis, nec possunt esse capaces vinculi legalis, quod ratione utentibus imponitur. Nihilominus ubi ad usum rationis pervenerint, (quod plerumque fit septennio completo) tenentur legibus etiam Ecclesiasticis, præterquam jejunii, & Communionis, de quibus suo loco, ut communiter docent apud Sanch. lib. 1. cap. 12. contra Sotum, qui putat ante duodecimum annum pueros non teneri ad præcepta Ecclesiastica, & ad annuam confessionem. Verum quamvis ante duodecimum annum non soleat Ecclesia punire pueros censuris; immo Sà, Fagund., & alii apud Tambur. in Methodo Commun. cap. 4. §. 2. putant, decisum esse in cap. 1., & 2. *De delictis puerorum*, quod nullam pœnam Ecclesiasticam latam a jure, vel ab homine incurrant pueri ante pubertatem; at si peccent mortaliter, obligatos esse ad confessionem annuam, constat ex cap. *Omnis utriusque sexus*: Ubi tamen ex contextu habetur, annos discretionis diversimode requiri ad confessionem, & ad Communionem.

III. Hinc docent Cordub., & Sanch. loc. cit., quod pueri doli capaces non possint Divinis assistere in loco interdicto, quia subjacent præceptis

Ecclesiæ: Contra tamen pueri nondum doli capaces possunt iis admitti, sicuti etiam amentes rationis usu omnino destituti; quia sola assistentia moralis, & humana videtur interdicta: Non possunt tamen in loco interdicto sepeliri, quia locus interdictus nullum cadaver admittere potest, ut notat Suar. de Censuris disp. 35. Et ratio a priori est, quia prohibitio sepulture Ecclesiasticæ tempore interdicti immediate cadit in sepelientes, non in cadavera sepelienda. Præterea putat Sanch. lib. 6. cap. 16. cum aliis, posse licite in Monasteria Monialium introduci pueros nondum doli capaces; quia Trident. sess. 24. cap. 5. dum prohibet, ne ullus admittatur cujuscumque conditionis, sexus, vel ætatis, habet pro fine, ne pax Monialium perturbetur, ac ne ad peccandum incitentur; unde infantes videntur posse admitti; non tamen amentes, qui ad peccandum incitare possunt. In Synodo tamen Neapolitana prohibetur sub pœna excommunicationis, ne per Rotas, aut alia via introducantur in Monasteria Monialium infantes, sive masculi, sive feminae, etiam minores septennio, quamvis non extrahantur a Rota, sed in ipsa remaneant ex parte clausuræ.

IV. Rogabis, si dubitatur an aliquis puer adeptus sit usum rationis, licebitne huic, quæ licent pueris ante usum rationis?

Respondeo, licere, si nondum septennium compleverit, secus vero non licere; cum enim per illud tempus advenire soleat usus rationis, in dubio præsumitur ante illud tempus non advenisse.

V. Quæritur secundo; An ebrii, amentes, & infideles teneantur legibus communibus?

Respondeo certum esse, quod infideles teneantur solum legibus naturalibus, & Divinis, non vero Ecclesiasti-

fficiis; unde ante baptismum possunt die veneris carnes comedere; & sine culpa possunt a fidelibus carnes illis ministrari. Peccant tamen omittendo baptismum, quippe quod a Deo præcipitur; sed probabiliter non peccant omittendo sumptionem Eucharistiæ a Christo Domino præceptam; quia probabiliter hæc non præcipitur, nisi baptizatis, seu ex suppositione Baptismi suscepti.

Certum etiam est, quod amentes, qui aliquando habuerunt usum rationis, obligentur legibus communibus; quamvis ratione amentis excusentur in ea materia, in qua non sunt sui compotes, non secus ac ignorantes legem, vel dormientes; Et idem dicendum de ebriis: Qui vero ita sunt amentes, ut nunquam habuerint usum rationis, probabiliter ex Sanch. lib. 1. cap. 12. obligantur, quamvis excusentur; nec æquiparantur infantibus, qui simpliciter non obligantur. Ratio est, quia infantes per se carent usu rationis; amentes vero per accidens, sicut ebrii: Quare sicut catulus, verbi gratia, ante nonum diem non dicitur cæcus, sed dicitur non videns, quia per se illo tempore est incapax visus; at si post nonum diem non videat, dicitur cæcus; Ita qui post septennium caret usu rationis propter demerentiam, vel ebrietatem, dicitur excusatus a legum observantia, non vero non obligatus.

VI. Dubium est; An curam gerentes amentium, & infidelium teneantur eticere, ut sacro intersint die festo, & ab opere servili abstineant, necnon ut jejurent, &c.?

Respondeo, omnibus amentibus tum ex consuetudine introducta, teste Azor., tum ne in deteriore statum amentis decidant, posse ministrari cibos vetitos, ut docet Sanch.: Ebriis tamen ministrari non possunt, cum iis non indigeant. Præterea nec amentes,

nec ebrii cogendi sunt ad assistendum Sacro; quia non possunt assistere moraliter, & humano modo, prout præcipitur; Qui tamen sunt semifatui, nec in iis, quæ ad Missam pertineant, desipiunt, proculdubio debent Sacro interesse.

An autem amentibus, sicut & infidelibus injungi possint opera servilia die festo? Sanch. promisit materiam hanc se discussurum in tertio Decalogi præcepto, quod morte præventus non typis excudit.

Tambur. tamen lib. 4. cap. 3. recum Theologis discussa putat cum Dian. part. 5. tract. 14. resol. 7., & Laym. contra Fernand. licere. Ratio est, quia infideles non tenentur legibus Ecclesiasticis; Amentes vero, vel quia nullo præcepto tenentur, ut multi probabiliter putant contra Sanch., vel quia, ut notat Laym., opera servilia prohibentur dumtaxat iis, qui humano modo, & utiliter tale præceptum implere possunt, non secus ac præcipitur assistentia missæ; ideo amentes, & ebrii sicut non sunt cogendi ad missam audiendam, ita possunt opera servilia exercere, & possumus ea illis injungere, non secus ac animantibus. Non possunt tamen ebrii, & amentes induci ad blasphemandum, verbi gratia, vel fornicandum, quia vere iis legibus tenentur, quamvis per accidens excusentur a peccato, si sponte blasphement; nec enim potest inducere positive alium ad transgrediendum præceptum, quo obligatur, quamvis per accidens hic, & nunc excusetur: Exempli gratia, si quis ignoret esse hodie festum diem, non possum positive inducere illum ad laborandum, quamvis non teneat sub mortali monere illum de die festo, ne laboret, sed solum sub veniali ex virtute misericordiæ, quæ dicitur docere ignorantes.

VII. Quæritur tertio; An Peregrini,

ni, & Vagi teneantur legibus sui domicili, vel loci, ubi degunt?

Respondeo, certum esse primo, quod si leges domicili, & loci, ubi degunt, sint eadem, peregrinus iis legibus teneatur; hoc enim communiter Doctores docent ex usu communi rationabiliter introducto.

Secundo, etiam communiter cum Sanchez lib. 1. cap. 12. contra Leonardum docent, quod vagi teneantur legibus, & consuetudinibus illius loci, in quo etiam obiter degunt. Ratio est, quia cum nullum peculiare domicilium habeant, sortiuntur illud in loco, ubi habitant; aliter essent liberi ab omnibus legibus Episcopalibus, & Municipalibus, quod videtur absurdum.

Tertio, certum est, peregrinos, & vagos, ad vitandum scandalum, si quando oriretur, teneri ad observantiam legum tam domicili, quam loci: Ex naturali enim lege quilibet tenetur vitare scandalum. Notandum demum, peregrinum non esse, qui alicubi habitat animo ibi permanendi per majorem anni partem; hic enim dicitur esse habitator, etiam si postea mutet animum permanendi; atque adeo a primo die tenetur legibus loci, tanquam civis, utpote habens ibi quasi domicilium; non enim requiritur, quod habeat domicilium, (seu quod habitet ibi animo permanendi perpetuo) ut legibus loci teneatur.

Dubium itaque solum est primo; an Peregrini teneantur legibus sui domicili, si sint diversa a legibus loci, ubi degunt? Verbi gratia, an teneantur ad jejunium, vel ad servandum festum proprii domicili?

Respondeo cum Sanch. loc. cit., Suar., Sa, Rebel. probabilius esse, quod non teneantur; quia leges, & consuetudines locales respiciunt directe, & per se territorium, illique sunt affixæ, nec ligant personas, nisi

dum in eo territorio versantur. Idque verum est, etiam si leges sint juris communis, & in aliquo loco sine abrogata; Unde potest vesci intestinis animalium, qui transit per Castellam, juxta usum illius loci; sicut etiam quilibet potest Mediolani vesci cibis Paschalibus primis quatuor diebus Quadragesimæ.

Hinc sequitur primo, quod possit aliquis recedere a proprio loco, ubi est dies festus, adeundo locum, ubi non est festus, ad exercenda opera servilia, etiam si noctu redeat ad proprium locum: Immo probabiliter docet Sanch. cum Suar., quod in tali casu egrediens e suo loco non teneatur ante egressum audire missam, dummodo ante ultimam missam, hoc est ante meridiem, perveniat ad locum, ubi non est festum. Ratio est, quia tunc solum tenetur quilibet prevenire mane auditionem missæ, quando reliquo tempore est impediendus, non vero quando intra præcepti tempus est eximendus ab illo.

Sequitur secundo, quod qui mane proficiscitur ex Oppido, ubi non jejunatur, perventurus meridie ad domicilium suum, ubi jejunatur, possit mane carnibus vesci; ita tamen, ut ubi ad domicilium suum pervenit, abstineat a carnibus; possit tamen pluries comedere, si carnes prius comederit, quia jam est liber a jejunio: Quod si vice versa proficiscitur ex proprio domicilio, ubi jejunatur, certo perventurus ad locum, ubi non jejunatur, potest mane jentaculum sumere; non tenetur enim eo die lege jejunii, cum possit vespere carnes comedere.

Docent tamen nonnulli, non esse licitum proficisci in ea loca in fraudem jejunii, aut alterius præcepti. Sed hanc limitationem improbant Sanch., & Suar., quia hæc non esset proprie fraus, sed fuga præcepti, quæ non

non prohibetur; non enim fraudem committit, qui utitur jure suo.

VIII. Dubium est secundo; An saltem peregrini teneantur legibus loci, ubi degunt?

Respondeo cum Sanch. certum esse, quod teneantur servare tum leges contractuum, quod jure communi cautum est, (dempto contractu dotis, qui ineundus est juxta leges domicilii viri) tum etiam leges, quarum transgressio cederet in peculiare illius Oppidi damnum; ut si prohibeatur extractio tritici, vel mercium. Sed an festa, jejunia, & alia hujusmodi teneantur servare, dubium est apud Doctores. Probabilius censeo cum Sanch., Tolet., Azor. contra Suar., & Sà, quod non teneantur. Ratio est, quia ad obligandum legibus requiritur jurisdictio; hæc autem non habetur erga peregrinos, qui ex brevi mora in aliquo loco non fiunt subditi; Unde nequit Episcopus illis ministrare Sacramenta, (præter Confessionem, & Communionem, idque ex tacita proprii Episcopi licentia) nec potest cum eis dispensare; ut communiter Doctores docent: Quænam autem dicatur brevis mora, examinabimus cum de præcepto audiendi missam.

Neque dicas, quod Episcopi soleant punire peregrinos non servantes leges loci: Nam vel puniunt, quia Episcopi sequuntur opinionem contrariam valde probabilem; vel quia peregrini non caute se gerunt vitando scandalum.

Neque dicas secundo, quod ex *Regulis juris in 6. Qui sentit commodum, debet & onus sentire*: Nam hoc est verum, quando onus est necessario annexum commodo; sicut fructibus beneficii annexa sunt onera beneficii: in casu autem nostro onus non est necessario annexum commodis peregrinorum: Sic Novitii gaudent multis privilegiis regularibus, nec eorum

praeceptis ligantur.

Neque dicas tertio, quod peregrini eximerentur legibus omnibus municipalibus, quod videtur absurdum, ut diximus de vagis; Nam hoc erit per accidens in peregrinis; & eo solum brevi tempore eximerentur, quod dicuntur esse peregrini; quod non accidit in vagis, qui semper eximerentur.

IX. Notandum tamen, quod si leges loci, ubi degunt peregrini, sint juris communis, teneantur eas servare, quamvis in proprio domicilio sint abrogatæ: Unde Mediolanensis tenetur jejunare primis quatuor diebus Quadragesimæ, si Neapoli transeat; & Castellanus tenetur die Sabbati abstinere ab intestinis animalium, si Neapoli sit peregrinus. Ratio discriminis est, quia in hoc casu condens jus commune habet jurisdictionem in omnes, & omnes obligat; nec aliquis excusatur, nisi ex eo, quod sit in loco, ubi lex illa abrogata est: Contra vero condens leges municipales jurisdictionem non habet in peregrinos; unde illos non obligat.

Dubium est tertio, Cujusnam Parochiæ legibus teneatur, qui ex æquo in duplici Parochiâ habitat, itaut sit utriusque Parochianus?

Respondeo, teneri legibus, & consuetudinibus ejus Parochiæ, in qua de facto habitat, quia tunc censetur ejus incola: Quod si in alteram per breve tempus adveniret, non teneretur ejus legibus, quia reputaretur peregrinus, & hospes.

ARTICULUS IV.

De Intentione requisita ad observantiam præceptorum.

- I. *Ad satisfaciendum præcepto requiritur intentio ponendi opus injunctum.*
- II. *Præcepto jejunii non satisfacit, qui*

invitus abstinet cibo.

- III. Satisfacit tamen præcepto restitutionis, qui pravo sine restituit; Et qui invitus restituit, licet præceptum non impleat, non tenetur tamen iterum restituere.
- IV. Non requiritur ad satisfaciendum præcepto intentio satisfaciendi per opus, quod ponitur; Non enim imponitur obedientia formalis, sed materialis.
- V. Num satisfaciat debito iustitia, qui immemor debiti eleemosynam largitur?
- VI. Num præcepto, aut voto satisfaciat ponens opus præceptum, sed positive nolens per illud satisfacere?
- VII. Qui nolens satisfacere per opus præceptum, quod ponit, mutata voluntate, nolit aliud opus ponere, requiritur, quod velit per illud opus satisfacisse; an satis est, quod sciat se satisfacisse?
- VIII. Qui audit Sacrum præceptum nolens per illud satisfacere, nec volens aliud audire, non transgreditur præceptum Ecclesiasticum, sed naturale.

I. **D**uplex dari potest intentio, altera implendi præceptum, seu ponendi opus præceptum; altera satisfaciendi præcepto per illud opus. De utraque nonnulla quaerenda sunt.

Quæritur primo; Utrum ad satisfaciendum præcepto requiratur intentio ponendi opus injunctum?

Respondeo cum communi affirmative; nec satis est ponere illud opus sine intentione ponendi illud: Quare qui, verbi gratia, in ebrietate, vel somno recitat officium, aut interest Sacro, non satisfacit præcepto: Et a fortiori qui invitus per defectum cibi jejunat sine animo jejunandi, non satisfacit præcepto jejunii. Ratio est, quia præceptum impleri non potest, nisi per actum humanum, & liberum,

quo homo velit exequi, quod præcipitur: Etenim lex imposta hominibus debet humano modo, non more brutorum impleri.

Confirmatur, quia lex non violatur, nisi per actum liberum, quo quis nolit ponere, quod præcipitur; ergo nec impletur lex nisi per actum liberum, quo quis velit ponere, quod præcipitur; & consequenter sicut non violat legem jejunii, qui invitus comedit, ita nec legem jejunii implet, qui invitus jejunat.

II. Ex quo sequitur, ut notat Sanch. lib. 1. cap. 13., recitantem attentissime horas Canonicas ex sola intentione legendi, vel addiscendi non satisfacere recitationi horarum: Nec satisfacit obligationi audiendi Sacrum, qui in Ecclesia devotus persisteret coram celebrante, sed solo animo contemplandi Divina, & orandi, non animo audiendi Sacrum: Quamvis enim attentio ad orandum satis fit, ut satisfiat attentioni requisitæ ad audiendum Sacrum, ut suo loco dicemus, tamen si deficit intentio audiendi Sacrum, illud non dicitur audiri; Ita expresse Sanch. loc. cit.; quia opus præceptum debet impleri scienter, & cum voluntate ponendi illud.

Notandum tamen, quod si præceptum sit negativum, verbi gratia non comedendi carnes, ex doctrina Vasq. 2. 2. quæst. 100. art. 9. potest etiam a dormientibus impleri; quia tale præceptum impletur præcisè per non positionem rei prohibita. At non impletur ab invitis, ut ostendimus: Qui enim invitus a carnibus abstinet, non satisfacit præcepto, sicut nec satisfacit, qui invitus interest Sacro.

Quod si quis per metum gravem recitet horas, aut Sacro interfit, satisfacit præcepto; etiamsi peccet, si habeat animum non implendi præceptum deficiente metu. Ratio est, quia metus non tollit, licet minuat, voluntatem.

luntarium; unde qui per metum recitat horas, libere recitat, atque adeo præcepto satisfacit. Eodem modo famuli, vel pueri, qui audiunt Sacrum ex eo, quod comitentur Heros, vel Pædagogos, satisfaciunt præcepto, si debitam intentionem absolutam habeant audiendi Sacrum, etiam si haberent illam aliam intentionem peccaminosam conditionatam, Non audirem Sacrum, si non comiter herum, ut notant Suar., & Sanch. contra Divum Antonin.

Rogabis; An satisfaciat præcepto restitutionis, vel præcepto dandi eleemosynam indigenti, qui invitus, vel ebrius, aut ignorans restituit, vel dat nummos pauperi?

Respondeo affirmative; his enim præceptis satisficit non solum ab ebriis, &c., sed etiam ab iis, qui pravo sine, verbi gratia, ob inanem gloriam, vel ad fornicandum restituunt, aut dant eleemosynam. Et ratio ex Vasq. loc. cit. est, quia etiam iis astitibus tollitur materia, propter quam præcipitur restitutio, & eleemosyna, videlicet retentio rei alienæ, & necessitas indigentis; Unde ea sublata cessat obligatio. Qui tamen invitus restituit, aut dat eleemosynam, peccat quidem non implendo præceptum, sed exterius ita præceptum implet, ut non teneatur iterum restituere, aut eleemosynam dare, cum cessarit obligatio, sublata materia, propter quam talis obligatio fuit imposita: Quare qui sic satisfacit huic præcepto, revera præceptum non implet, sed non amplius illo obligatur.

IV. Queritur secundo; An ad satisfaciendum præcepto requiratur intentio satisfaciendi per opus, quod ponitur?

Respondeo negative cum Sanch., Suar., Henr. contra Sylvest., Ledesm., Lopez. Ratio est, quia præcepta solum obligant ad ponendum voluntaria

rie, & actu humano opus injunctum, non vero ut signate velimus per tale opus satisfacere præcepto; cum nulli talis obligatio inveniatur.

Confirmatur, quia talis intentio non requiritur ad satisfaciendum præceptis negativis, verbi gratia, non furandi, non occidendi, &c., ut adversarii etiam fatentur; nec ad satisfaciendum præceptis naturalibus, verbi gratia colendi Deum, honorandi parentes, &c., ut liquet; ergo neque etiam requiritur ad satisfaciendum præceptis positivis.

Neque dicas, præcepta obligare ad obedientiam, quæ non habetur, nisi adsit intentio satisfaciendi præcepto. Nam præcepta obligant tantum ad obedientiam materialem, non ad formalem, hoc est ad ponendum id, quod præcipitur, non vero ad ponendum illud, quia præcipitur.

V. Ex data doctrina deducunt aliqui cum Baldello apud Dianam p. 5. tr. 13. ref. 94., quod si quis debens centum Titio, immemor talis debiti donet illi centum, satisfaciat debito, itaut non teneatur dare alia centum. Et ratio videtur esse, tum quia si is fuisset memor debiti, non dedisset centum animo liberali, sed animo satisfaciendi; tum etiam quia quilibet habet intentionem interpretativam satisfaciendi prius debito justitiæ, quam dandi gratis. Et idem docent de eo, qui ignorans debitum largiendi eleemosynam pauperibus, vel propter omissionem officii, (ut debent beneficiarii,) vel propter debita incerta, gratis eleemosynam largitur, non animo satisfaciendi: Et quamvis ab Alex. VII. damnata sit propositio 33., quæ dicit: *Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quasvisque eleemosynas, quas ante beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.* Hoc putant intelligendum de eleemosynis factis ante obligationem restitutionem.

tuendi, non vero ab immemore post obligationem.

Verum hoc negant communius apud eundem Dianam cum Sanch. lib. 1. cap. 13., & Lopez. Ratio est, quia quamvis immemor debiti, quando dat eleemosynam, non daret illam animo liberali, si recordaretur debiti, tamen non est attendenda voluntas ista conditionata satisfaciendi, sed requiritur intentio absoluta, quae non habetur in casu nostro: Nec satis est ad operandum intentio interpretativa, sed requiritur intentio vel actualis, vel saltem virtualis. Verum quidem est, quod si quis immemor voti, quod habet, jejunandi, jejunet, satisfaciatur voto; sicut qui ignorans hodie esse diem festum, audit sacrum, satisfaciatur praecepto: At si ignorans se debere centum Titio, donet illi centum, non satisfaciatur debito: Disparitas est, quia donans sponte vult debitum ex iustitia prorogari, ut in quaesito sequenti explicabimus.

VI. Quaeritur tertio; an qui audit missam, verbi gratia, & positive non vult per talem missae auditionem satisfaciatur praecepto, adhuc satisfaciatur?

Respondeo, communiorem sententiam esse, ut notat Sanch., quod non satisfaciatur. Ratio est primo, quia actus non operantur ultra agentium intentionem, ex leg. *Non omnis, ff. Si certum petatur*. Secundo, quia si quis non vult audire Sacrum, cui assistit, vere non dicitur illud audire; ergo si non vult per Sacrum, quod audit, satisfaciatur praecepto, non satisfaciatur. Tertio, quia si debens centum Titio velit illi donare centum, & non satisfaciatur per illa suo debito, certe non satisfaciatur; ergo neque in casu nostro.

Verum idem Sanch. lib. 1. cap. 13. apud Tambur. lib. 4. cap. 2. docet, probabiliorem esse sententiam oppositam Suarii, Vasq., Valent., & aliorum, quod scilicet satisfaciatur. Proba-

tur, quia nemo potest transgredi praeceptum per hoc, quod nolit id, ad quod praeceptum non obligat; sed praeceptum, ut diximus qualitate superiore, non obligat ad habendam intentionem illi satisfaciendi, sed solum praecepit liberam, & humanam externi operis executionem; ergo non transgreditur praeceptum, qui non vult illi satisfaciatur, dummodo ponat opus iunctum; cum non sit in potestate nostra non satisfaciatur praecepto, quando exequimur id, quod praecepit. Quod patet in praecepto negativo: Etenim impossibile est, ut quis, verbi gratia, omittat furtum, & non satisfaciatur praecepto non furandi; quamvis dicat se nolle per omissionem furti satisfaciatur tali praecepto; propterea solum peccaret contra legem naturalem, si haberet hanc intentionem; ergo idem dicendum in praecepto positivo, verbi gratia audiendi sacrum.

Confirmatur, quia satisfaciatur praecepto audiendi Sacrum, qui illud audit ob vanam gloriam, vel ut inducat alium ad peccatum, &c.; ergo a fortiori, qui illud audit sine animo satisfaciendi per illud; cum possit sine peccato nolle satisfaciatur praecepto per talem auditionem Sacri, eo quod velit deinde aliud audire.

Ad rationes in contrarium facile respondetur. Et quidem ad primam dico, regulam illam habere locum, quando ex operantis intentione dependet implere praeceptum per illum actum; ut si quis debens centum Titio velit illi donare centum, & non satisfaciatur priori debito; in casu autem nostro non pender ex operantis intentione implere praeceptum per illam auditionem Sacri, ut ostendimus in probatione conclusionis. Ad secundam, negatur consequentia. Disparitas est, quia qui non vult audire Sacrum praeceptum, non vult exequi, quod praecepit, & sic non implet pra-

præceptum: Econtra qui audiendo missam non vult per illam satisfacere, vere exequitur, quod præcipitur; ergo vere satisfacit præcepto exercite, licet signate dicat se nolle satisfacere; Non secus ac qui signate dicit se nolle loqui, vere exercite loquitur. Ad tertiam, negatur etiam paritas; quia obligatio ex iustitia pendet ex contrahentium voluntate; unde si debens centum Titio donet illi centum nolens satisfacere debito iustitiæ, vult consequenter remanere illæsum jus ad centum, atque adeo per donationem illam non satisfacit debito: Contra vero obligatio præcepti pendet ab intentione Legislatoris, & ideo subditus non potest illam ad libitum prorogare.

Hinc sequitur probabile esse, quod qui voverit jejunium, & nolit per primum jejunium satisfacere tali voto, vere non satisfaciat, quia pariter obligatio voti pendet ab ipsius voventis voluntate; unde ad libitum prorogari potest, sicut debitum iustitiæ. At probabilius putat Sanch., quod per primum jejunium tali voto satisfaciat, etiam si nolit vovens satisfacere. Ratio est, quia votum, & juramentum obligant instar præcepti, idest solum ad substantiam operis promissi ponendam actu humano; Unde non est in potestate voventis non satisfacere voto, quoties vult exequi opus promissum: Et quamvis possit velle ad aliud jejunium se obligare novo voto; (sicut qui debens centum, si donet centum, vult ex iustitia obligari ad alia centum solvenda) tamen non intendit novum votum emittere per hoc præcipe, quod dicat nolle se priori voto satisfacere: Ad eum modum, quo qui jejunando votum implevit, & deinde proponeret idem votum implere per novum jejunium, non tenetur vi voti ad novum jejunium, nec tale propositum habet vim novi voti.

Hinc fit, quod si votum sit disjunctivum, verbi gratia, vel jejunandi, vel dandi eleemosynam, & vovens jejunet animo non satisfaciendi voto per jejunium, volens satisfacere per eleemosynam, hic post jejunium ad eleemosynam non tenetur, quia votum vere implevit; nec electio illa habet vim voti, ut notat Sanch. lib. 4. cap. 13.

VII. Rogabis: Qui interfuit Sacro cum animo non satisfaciendi præcepto per illud, volens deinde aliud audire, si mutato proposito nolit audire aliud sacrum, teneturne habere intentionem satisfaciendi præcepto per prius sacrum jam auditum? An vero satis est, quod sciat se jam satisfacisse præcepto per illud?

Respondeo cum Sanch. loc. cit. contra Suar., & alios apud Dian. part. 1. tract. 12. resol. 37. satis esse, quod sciat se jam satisfacisse; illa enim intentio satisfaciendi præcepto per sacrum jam auditum nullatenus requiritur. Ratio est, quia implere præceptum non debet esse actus obedientiæ formalis, qua quis velit signate obedire, sed satis est, quod sit actus obedientiæ materialis, qua quis libere ponat, quod præcipitur.

Sequitur hinc primo, quod qui immemor præcepti audit Sacrum, si postea recordetur præcepti, neque tenetur audire aliud Sacrum, neque tenetur habere intentionem satisfaciendi præcepto per Sacrum auditum; sed satis est, quod sciat se jam præcepto satisfacisse audiendo sacrum actu humano.

VIII. Sequitur secundo, quod qui audit sacrum animo non satisfaciendi præcepto per illud, & simul animo non audiendi aliud sacrum, vere præcepto positivo auditionis missæ satisfecerit, & solum transgressus sit præceptum naturale, quo tenetur quisque subiectus esse legi humanæ, & non contemnere Legislatorem.

ARTICULUS V.

De Impedimentis non apponendis ob-
servantiæ Præceptorum.

- I. *Diversimode quoad hoc in diversis præceptis ratiocinandum; inspiciendo num præceptum rigidius obliget? Num impedimentum sit proximius? Num necessitas sit gravior?*
- II. *Quanam defatigatio impossibilis cum jejuniis liceat ipso die jejunii, aut pridie illius diei?*
- III. *Num tempore Interdicti privilegarius teneatur sacrum audire? Et detentus in carcere num teneatur uti licentia egrediendi ad sacrum audiendum?*
- IV. *Quandonam possit quis iter arripere prævidens, quod non possit deinde die festo sacrum audire?*
- V. *Teneatur excommunicatus tollere impedimentum excommunicationis, ut possit in Paschate communicare; non tamen ut possit die festo sacrum audire.*
- VI. *Præceptum non solum obligat ad non apponenda impedimenta, sed etiam ad ea etiam pridie removenda.*

I. **Q**uæritur, An possit quis licite ponere impedimenta, quibus præceptum implere non possit? Verbi gratia, an possit quis die jejunii licite vacare saltui, venationi, equitatu, &c., itaut ratione lassitudinis non amplius obligetur ad jejunium?

Respondeo cum Sanch. lib. 1. cap. 15., Merol., Pal. de Legibus, non posse eandem regulam in omnibus præceptis assignari: Aliqua enim præcepta obligant rigidius, ut præceptum audiendi sacrum; Aliqua benignius, ut præceptum jejunandi; Rursus aliqua impedimenta sunt magis proxima; ut projectio breviarii; Aliqua magis remota, ut quando iter inceptum im-

pedit jejunium; vel auditionem missæ: Aliquando etiam apponitur impedimentum ex majori necessitate, vel utilitate, aliquando ex minori; Et ideo in diversis materiis diversimode discurrendum, itaut in præceptis, quæ benignius obligant, possit licite apponi impedimentum vel remotum, vel ex gravi necessitate proximum: In præceptis vero, quæ obligant rigidius, non possit poni impedimentum proximum, vel remotum ex levi necessitate. Quod clarius apparebit discurrendo in aliquibus materiis controversis apud Doctores.

II. Primo itaque nonnulli cum Me-
din. apud Sanch. contra communiorem opinionem docent, non peccare contra præceptum jejunii, qui libere se conjicit in impedimentum illius eadem die jejunii; Verbi gratia, si quis defatigetur venando, ludendo, querendo concubinam, &c.; dummodo hæc non fiant in fraudem jejunii, ut notat Bonac. disp. 2. quæst. 8.; quia scilicet præceptum jejunii tantum obligat, ne per se, & ex intentione fiat opus ipsi incompatible. Verum communius cum Less., Laym., Trull. lib. 1. in Decalogum cap. 2. dub. 7. docent, ea tantum licere tempore non multum proximo ipsi dici, quo præceptum urget; verbi gratia, si quis die antecedenti defatigetur venando: Quamvis Trull., & Ledesm. excusent eum, qui semel, vel iterum assumit pilæ ludum, exempli gratia, vel venationem, licet prævideat eodem die non posse jejunare; quia scilicet præceptum jejunii non videtur obligare cum tanto rigore ad abstinendum ab iis actionibus honestis.

III. Secundo dubitatur a Doctorebus; An habens Bullam Cruciatæ concedentem privilegium audiendi Sacrum tempore interdicti localis teneatur illud eo tempore audire?

Negant Avil., Con., Dian. part. 1. tract.

tract. 2. resol. 2., quia nemo cogitur uti suo privilegio. Sed probabilius affirmant Suar., Medin., Lug. de Euchar. disp. 22.; quia præceptum obligat, quoties non habes impedimentum legitimum, seu quando potes; sed qui habet privilegium audiendi, potest audire; ergo tenetur: Sicuti qui in carcere detentus habet licentiam a iudice adeundi Ecclesiam ad Sacrum audiendum, tenetur illud audire.

IV. Tertio ex Pal., Sanch., Tambur. lib. 4. cap. 2. §. 3., potest aliquis tempore remoto a die festo implicare se in aliquo negotio gravi, vel in aliquem locum distantem ab Ecclesia discedere, puta navigare, etiam si eo fine id faciat, ne teneatur audire sacrum; quia tunc præceptum non obligat, nec est in proximo, ut obliget; Unde potius esset effugere præceptum, quam ponere impedimentum præcepto; Non secus ac qui ad finem non jejunandi vel recedit a loco, ubi obligat præceptum jejunii, vel petit dispensationem: Contra vero non potest quis eodem die festo, vel tempore proximo ponere liberè hujusmodi impedimenta ad sacrum audiendum; quia qui obligatur ad finem, obligatur ad media, & ad non ponenda proxima impedimenta fini assequendo: Quare si quis vellet venatum ire paucis horis ante mediam noctem Sabbati, prævidens, quod die dominico non possit audire sacrum, peccat: Si vero venatum iret die Sabbati mane, probabiliter non peccat; quia præceptum audiendi Sacrum die dominico tunc non proxime urget, nec videtur tale præceptum tam rigide obligare ad tollenda impedimenta non adeo proxima.

V. Quarto, docet Tambur. in Meth. Commun. cap. 4. §. 4. num. 31. ex Suar., Avil., Lug. contra Henr., quod excommunicatus teneatur tollere im-

pedimentum excommunicationis, ut possit in Paschate communicare: E contra detentus in carcere non tenetur procurare excarcerationem, nec infirmus procurare sanitatem, ut possit eo tempore communicare. Disparitas est, quia excommunicatio directe, & per se obstat impletioni talis præcepti; carcer vero, & ægrotudo obstant per accidens: Cum autem confessio, & communio maxime conferant ad salutem animæ, obligant ad removenda ea, quæ directe illis opponuntur, non vero ad removenda mala temporalia, quæ impediunt per accidens. Quod constat a posteriori, quia qui sunt timoratae conscientiae non multum sunt solliciti de procuranda excarceratione, & valetudine ad hunc finem, ut possint in Paschate communicare; Quamvis ex vi hujus præcepti teneantur tollere impedimenta voluntaria; verbi gratia tenentur non se vulnerare, inebriare, &c. Necnon impedimenta involuntaria, quæ facile tolli possunt, verbi gratia si facile ab amico posset obtineri excarceratio.

Quinto, ex Azor., Dicast., & aliis notat idem Tambur., quod excommunicatus non teneatur procurare absolutionem ab excommunicatione, ut possit audire sacrum die festo; teneatur vero, ut possit communicare in Paschate. Disparitas est, quia præceptum communionis rigidius obligat; tum quia est Divinum quoad substantiam; tum etiam quia præcipit res majoris momenti: Si quis tamen esset negligens in procuranda absolutione ad eum finem, ne teneatur audire sacrum, procul dubio peccaret.

VI. Sexto communiter apud Sanch. loc. cit. docent non solum non posse apponi impedimentum præcepto, sed etiam ex vi præcepti debere illud tolli die præcedenti; unde adituus tenetur templum verrere, altaria

taria ornare, hostias conficere pridie festi, ne ipsa festi die laboret.

ARTICULUS VI.

De Ignorantia, Metu, & Dispensatione excusantibus a Præceptorum transgressione, ac de Impotentia excusante.

- I. Ignorantia præcepti, seu inadvertentia, si non sit graviter culpabilis, excusat, a gravi culpa legis transgressorem.
- II. Ignorantia vincibilis dividitur in affectatam, crassam, seu supinam, & levem. Præter ignorantiam vincibilem, seu consequentem, & invincibilem, seu antecedentem, datur ignorantia comitans, sive ea sit juris, sive facti, sive solius pœna.
- III. Ignorantia solius pœna excusat ab illa incurrenda, si hæc sit extraordinaria. Ab ea tamen non excusat ignorantia crassa, supina, & affectata.
- IV. Eiusdem speciei est peccatum commissum ex ignorantia culpabili legis, ac scienter commissum.
- V. Ignorantia, quæ est graviter culpabilis respectu juris Divini, & Naturalis, aliquando non est graviter culpabilis respectu juris humani, quod non obligat adeo stricte.
- VI. Ignorantia etiam crassa pœna non petendi debitum excusat ab ea incurrenda, utpote imposta contra scienter operantes.
- VII. Metus gravis non excusat a culpa, quando prohibetur res intrinsece mala, aut precipitur res ex se connexa cum vita periculo; secus vero si connectatur per accidens.
- VIII. Excommunicatus vitandus potest ad mortem declinandam celebrare; non tamen confessiones audire, & absolvere.
- IX. Num liceat ob metum gravem si-

mulare Matrimonium, illudque consummare?

- X. Num Carthusiani teneantur vesci carnis in extrema necessitate?
- XI. Qui non potest totum præceptum implere, tenetur ad partem, quam potest, si ea sit notabilis, & divina, & censeatur a Legislatore intenta.
- XII. Quando dispensatio obvenit excuset a præcepti transgressione?
- XIII. Num possit Episcopus in lege Pontificia dispensare in casu occurrenti, sive quia necessitas urget, sive quia dubitatur, an res indigeat dispensatione?

I. **Q**Uæritur primo; An ignorantia præcepti excuset a culpa transgressorem?

Respondeo, tam ignorantiam, quam inadvertentiam, seu oblivionem sive juris, sive facti excusare a culpa gravi; dummodo ignorantia non sit crassa, vel supina, vel affectata, vel notabilis, seu graviter culpabilis. Ita communiter cum D. Th. 2. 2. quæst. 76. Ratio est, quia quicquid omnino est involuntarium caret culpa; Atqui ignorantia invincibilis, si sit facti, reddit actum simpliciter involuntarium; (ut si quis volens occidere feram occidat hominem) Si vero ignorantia sit juris, reddit actum involuntarium, in quantum malum est, & prohibitum; ergo per talem ignorantiam tollitur omnis culpa: Si vero ignorantia sit culpabilis, procul dubio culpa non vacat; & quidem gravi, si ignorantia sit crassa, vel supina, vel affectata, vel notabilis.

Notandum itaque, ignorantiam dividi in Invincibilem, & Vincibilem. Ignorantia invincibilis (quæ etiam dicitur inculpabilis, iusta, probabilis, antecedens) dicitur, quoties quis vel non dubitat de malitia actus, ita ut teneatur ad veritatem inquirendam; vel

vel si dubitat, adhibuit moralem diligentiam ad dubium deponendum: Contra vincibilis (quæ etiam dicitur culpabilis, injusta, improbabilis, consequens) habetur, quoties non est adhibita moralis diligentia ad tale dubium deponendum.

II. Præterea Ignorantia vincibilis, seu culpabilis dividitur in Affectatam, Crassam, vel Supinam, Notabilem, & Levem. Affectata est, qua quis data opera vult, seu affectat ignorare num actus sit malus, ne cogatur ab eo abstinere; ut si quis nolit scire, an hic liber sit prohibitus, ut possit illum liberius legere; unde dicitur Psalm. 35. *Noluit intelligere, ut bene ageret.* Crassa, vel Supina dicitur, quando quis ignorat per meram negligentiam, quam pingues, & supini exercere solent. Notabilis dicitur, quando quis adhibet quidem aliquam diligentiam ad dignoscendum, num actus sit malus, sed non tantam, quanta moraliter requiritur ad assequendam veritatem, ut si quis ab indocto inquirat, an hic liber sit prohibitus. Levis dicitur, quando quis adhibet non aliqualem, sed notabilem diligentiam, non tamen quanta requiritur; ut si quis a mediocre docto inquirat de prohibitione hujus libri. Quinam autem gradus diligentia adhibendus sit in inquirendis obligationibus præceptorum, non est facile discernere: Certe major requiritur in iis, quæ sunt juris naturalis, quam positivi; Major, ubi agitur de damno tertii, quam ubi hoc non intervenit; Major, ubi agitur de vita, quam ubi agitur de re familiari. Demum datur ignorantia comitans, quando scilicet aliquis ita legem sive vincibiliter, sive invincibiliter ignorat, ut adhuc si illam sciret, vellet eam transgredi.

III. Quaritur secundo; An ignorantia pœnæ excuset ab illa incurrenda?

Respondeo cum Con., Suar., Avil. contra Covar., & Hurt. apud Leand. de Censuris quæst. 2. affirmative; ut fusc ostendimus cum de censuris in genere, loquendo tamen de pœna extraordinaria, seu quæ pendet a iudicis voluntate illam comminari; ut sunt Censuræ, Irregularitas ex delicto, prohibitio petendi debitum, & juxta non paucos, Reservatio casuum, &c. Ratio est, quia, ut quis hanc pœnam extraordinariam mereatur, debet delinquere contra legem comminantem illam; atqui quoties, verbi gratia, Petrus percutit Clericum ignorans legem imponentem pœnam excommunicationis, quamvis delinquat contra legem naturalem, non tamen delinquit contra legem humanam comminantem talem pœnam; ergo non meretur pœnam illam; Idque sive ignorantia sit juris, sive sit facti, sive sit solius pœnæ; ut si quis sciat prohibitam esse graviter rebaptizationem, sed nesciat impositam esse pœnam irregularitatis: Hæc tamen non militant in pœna ordinaria, seu debita culpæ ex natura sua; nam satis est cognoscere, quod culpa mereatur pœnam, & quod talis actus sit graviter culpabilis, ut qui talem actum operatur, mereatur pœnam inferni, quamvis infernum non cognoscat.

Notandum tamen, quod ignorantia crassa, supina, & affectata non excusat ab incurfione pœnæ, ut notat Merol. apud Tambur. Ratio est, quia talis ignorantia non excusat a culpa; ergo nec a pœna; Præsertim quia in Cap. *Ut animarum, de Constitution. in 6.* dicitur aperte, *Statutis Ordinarium non ligari ignorantes, nisi eorum ignorantia sit crassa, vel supina.* Verum si lex comminatur pœnam cum talibus formulis: Qui scienter, vel consulto; vel qui præsumpserit, aut temerarius violator extiterit, &c., docent communiter Doctores contra Hurt.

Hurt., quod talis poena non incurra-
tur ab eo, qui habet ignorantiam su-
pinam, & crassam, sed solum ab eo,
qui habet ignorantiam affectatam;
quia haec aequiparatur scientiae, ex Cap.
Eos qui, de temporibus Ordination. in
6. Et ratio a priori est, quia, ut no-
tat Sanch. lib. 1. cap. 13., Ignoran-
tia supina, vel crassa minuit volunta-
rium, & consequenter minuit pecca-
tum: Contra tamen Ignorantia affe-
ctata auget peccatum, ex D. Th. 1. 2.
quaest. 76. art. 4.; praesertim si sit ad
liberius peccandum; quia talis volun-
tas continet majorem contemptum
praeccepti, ut constat ex illis verbis
impiorum Job. 21. *Recede a nobis,
scientiam viarum tuarum nolumus.*

IV. Notandum secundo, ejusdem
speciei esse tam peccatum commissum
cum ignorantia culpabili legis, quam
scienter commissum; nec esse expli-
candum in confessione, quod quis,
verbi gratia, omiserit jejunium praec-
ceptum scienter, aut quod omiserit
ex ignorantia legis graviter culpabili.
Ratio est, quia, ut probabilius docet
Sanch. loc. cit. eadem virtus, quae
obligat, verbi gratia, ad jejunium,
obligat etiam ad non culpabiliter om-
mittendam notitiam talis legis; ergo
ejusdem speciei, & malitiae est utrum-
que illud peccatum: Sicut ejusdem
malitiae est omisso jejunii praeccepti fa-
cta ab ebrío voluntarie exponente se
tali periculo, & a non ebrío volun-
tarie illud omittente.

V. Notandum tertio ex eodem San-
ch. Ignorantiam, quae esset vincibilis,
& mortaliter culpabilis respectu juris
Divini, & naturalis, non esse aliquan-
do talem respectu juris humani, quod
non obligat adeo stricte ad ignoran-
tiam tollendam. Quare in praecceptis
humanis quoties diligentia in inqui-
renda veritate non est adeo modica,
ut fere nulla reputetur, tunc ignoran-
tia excusat a mortali, etiam si respe-

ctu praecceptorum naturalium, & Di-
vinorum non excusaret.

VI. Ex dictis sequitur primo, igno-
rantem poenam non petendi debitum
impositam tam conjugibus cognoscenti-
bus consanguineam sui conjugis in
primo, & secundo gradu, quam iis,
qui sine necessitate baptizant, vel le-
vant filium sui conjugis, non incurre-
re talem poenam, etiam si ignorantia
fuerit crassa; quia in Sacris Canoni-
bus talis poena imposita est contra
scienter operantes, ut notat Tambur.
lib. 1. cap. 2. §. 10.

Sequitur secundo ex Sanch. lib. 4.
cap. 22., quod si quis, verbi gratia,
voveat non ludere sub poena solven-
di centum, & deinde memor voti,
sed immemor poenae ludat, peccat
quidem contra votum, sed non tene-
tur poenam hanc subire.

VII. Circa metum aliquando excu-
santem, certum est, praeccepta prohi-
bentia rem intrinsece malam, verbi
gratia, adorationem Idoli, menda-
cium, &c., ob nullum mortis metum
posse violari; Sicuti nec praecceptum,
quod ex se conjungitur cum vitae pe-
riculo; ut si Episcopus tempore pe-
stis praecipiat Parochis, ne oves de-
ferant, vel si Dux militibus praecipiat,
ut hostes invadant: Etenim cum pra-
valeat bonum publicum privato, pot-
est praecceptum humanum in his casi-
bus cum tanta severitate imponi, ut
omnes docent cum Sanch. lib. 1. cap.
18.

Quaeritur itaque tertio; An quan-
do lex non prohibet aliquid intrinse-
ce malum, & legis observantia con-
jungitur solum per accidens cum pe-
riculo vitae, vel alterius gravis mali,
tunc excusamur ab ejus transgressio-
ne?

Respondeo cum communi affirma-
tive, sive praecceptum sit humanum, ut
jejunandi; sive sit Divinum positivum,
ut est integritas materialis confessio-
nis.

nis, & præmissio confessionis ante Eucharistiam; sive sit Divinum naturale, ut est restitutio, adimpletio voti, elemosyna danda extreme indigenti, &c., quæ sane cum periculo vitæ non obligant. Et ratio est, quia non expedit ad commune bonum, quod ea præcepta cum tanto rigore obligent, neque hoc patitur suavis, ac prudens providentia in gubernando.

Hinc sequitur primo, quod si quis minetur mortem Titio, nisi præceptum abstinendi a carnibus violet in religionis Christianæ odium, aut in contemptum præcepti, teneatur hic potius subire mortem, non quidem vi præcepti humani de abstinendo a carnibus, sed vi præcepti naturalis tunc concurrentis, & obligantis cum vitæ discrimine ad tuendam existimationem religionis, & reprimendum contemptum præceptorum in adversariis; Et contrarium esset exterius negare fidem, & contemptori præceptorum cooperari, quod est intrinsicè malum.

VIII. Secundo sequitur, excommunicatum vitandum posse quidem metu mortis audire Sacrum, immo & celebrare præmissa contritione, non tamen confessiones audire, & absolvere; etenim cum tunc careat jurisdictione, redderet irritum Sacramentum, quod est intrinsicè malum. Nec potest administrationem Sacramenti Penitentia simulare; ut constat ex thesi vigesima nona ab Innoc. XI. confixa, quæ habet: *Urgens metus gravis est causa iusta Sacramentorum administrationem simulandi.*

Tertio excusatur, qui per metum gravem cogitur missam celebrare sine vestibus sacris, & aliis jure Canonico requisitis, ut docet Vasq., Valent., Bonac. disput. 2. quæst. 8. art. 3.

Quarto sequitur cum Sanch., Sor. contra Azor., non teneri quempiam

Pars II.

cum vitæ discrimine suscipere Sacramentum baptismi, aut penitentia, cum possit salutem suam consulere cum contritione; nec tenetur media tutiora cum tanto periculo quærere.

IX. Quinto juxta opinionem nonnullorum cum Petro Ledesma apud Sanchez lib. 4. disp. 16. peccat mortaliter, qui per metum gravem celebrat Matrimonium, quatenus ex parte sua reddit irritum Sacramentum, quod ministrat, & suscipit. Quod tamen Sanchez negat, eo quod verba quæ profert non sunt materia & forma Sacramenti, cum Matrimonium istud sit irritum. Peccat certe graviter, si illud consummet; Ratio est, quia matrimonium metu contractum est irritum, unde consummare esset fornicari; Immo si interveniat inter contrahentes impedimentum aliquod jure naturæ dirimens, peccat etiam simulando contractum; secus vero si interveniat impedimentum dirimens jure Ecclesiastico, ut dicemus in de Matrimonio, & expendimus in Trutina thesium damnatarum exponendo dictam thesim vigesimam nonam.

Sexto, probabile est cum Sanch., Navar., Tolet., Sà, contra Azor., Victor., Valent., in extrema necessitate, & quando alius minatur cateroqui mortem, licitum esse vesci carnibus humanis; cum hoc non videatur intrinsicè malum. Neque dicas, D. Th. 2. 2. quæst. 142. art. 4. comparare talem culpam fornicationi, quæ in nullo casu licet; Nam D. Th., ut notat Sanch., comparat illam fornicationi in hoc tantum, quod utrumque sit contra naturam, seu a quo communiter natura abhorret: At non omne, quod sic est contra naturam, est intrinsicè malum, itaut in nullo casu liceat; nam non restituere, & non implere votum sunt etiam contra naturam, & tamen ea permittuntur in vitæ discrimine: Fornicatio autem

D tem

tem in nullo casu licet, sicut nec molities, ut constat ex propositionibus 48., & 49. damnatis ab Innoc. XI. Adde, quod sicut Mumia (in qua admiscuntur carnes humanae) licite uti possumus in medicamentum, ita in extrema necessitate licite vescimur carnibus humanis, saltem per modum medicamenti, si minus per modum cibi: Quamvis ad id non teneamur; tum quia probabilis etiam est opposita sententia docens esse intrinsece malum vesci carnibus humanis; tum etiam quia non tenemur tueri vitam omnibus mediis licitis, verbi gratia abscissione cruris, vel brachii; ergo nec esu carniarum humanarum, quo solum barbari brutis feriores utuntur.

X. Demum quamvis probabile sit ex Ledesm., & aliis apud Sal. de Legibus disp. 2. sect. 2., Cathusianos obligari ex proprio statuto, & consuetudine ad abstinendum a carnibus in extrema necessitate; quia ad magnum, & publicum illius Religionis bonum spirituale spectat, ut cum tanto rigore talis observantia vigeat, probabile etiam est ex Sanch., Lorca, Dian. part. 5. tract. 4. resol. 32. posse eos secluso scandalo, & contemptu in articulo mortis vesci carnibus, etiam si alios cibos habeant; non tamen ad id teneri, nisi aliis cibis careant.

XI. Quod attinet ad impotentiam excusantem, certum est, excusare a praecepti humani observantia Impotentiam non solum physicam, sed etiam moralem, ut quando non potest illud observari sine periculo gravis damni sive proprii, sive alieni.

Quaeritur tamen quarto; Quando nam impotens implere totum praeceptum teneatur ad partem, quam potest?

Respondeo, multiplicem esse sententiam, dum quaeritur, an impotens recitare totum officium teneatur ad partem, quam commode potest. Pri-

ma sententia Ledesm. absolute affirmat teneri ad illam partem, quam potest, etiam si sit minor. Secunda Manuel. tom. 1. sect. 42. absolute negat teneri ad partem, quam commode potest, etiam si sit major. Tertia Navar., quae docet potentem recitare majorem partem officii ad illam teneri; potentem vero minorem ad illam non teneri; quia aliter quilibet innumeris perplexitatibus, & scrupulis angeretur, cum vix sit valetudinarius, qui aliquam brevem officii partem non possit recitare: In jure autem regulare est, ut major pars ad se minorem trahat, ex cap. 1. de iis, quae fiunt a majori; ergo bene videtur assignari regula, quod qui potest majorem partem officii, aut fere aequalem recitare, ad illam teneatur, qui vero hanc non potest, ad nihil teneatur.

Sanch. lib. 1. cap. 19. huic sententiae subscribit. Addit tamen, quod ea vera sit, quando quis, verbi gratia, dubitat, an ex valetudine possit recitare totum officium, vel totam Quadragesimam jejunare; ad vitandam enim perplexitatem praedicta regula observari potest; Contra vero, si quis, verbi gratia, careat breviario, & solum possit unam horam recitare, vel si solum primo die Quadragesimae jejunare possit, & deinde ex defectu cibi non possit jejunare, tenetur ad partem illam partem, quam potest; quia obligatio est in re dividua, & in parte illa parte consistere potest praeceptum, & in tali casu cessat omnis perplexitas. Quod si obligatio sit de re individua, ut est peregrinatio Romana, verbi gratia, qui potest majorem partem iuneris conficere, non tamen Romam pervenire, non tenetur ad partem, quam potest, quia in ea praeceptum, vel obligatio voti non consistit.

Notandum tamen, damnatam esse

ab Innoc. XI. propof. 54. dicentem: *Qui non potest recitare matutinum, & laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil teneatur, quia major pars trahit ad se minorem.* Et quidem merito prohibetur, ut in ejus expositione ostendimus in Trutina; tum quia reliquæ horæ sunt pars fere æqualis; tum etiam quia probabilius censent Doctores, quod singulæ horæ per se præcipiantur: Ex quo docent, quod qui suscipit Subdiaconatum hora nona, verbi gratia, non teneatur recitare eo die officium, nisi ab hora nona; Unde cum in singulis horis consistat obligatio præcepti, non debet deobligari a recitandis reliquis horis, qui non potest matutinum, & laudes.

Quare universim placet sententia Bonac. disput. 2. quæst. 8. dicentis cum Ledesm., quod qui commode non potest totum præceptum implere, teneatur implere partem, quam commode potest, dummodo sit pars notabilis, & dividua, & censetur intenta a Legislatore. Ratio est, quia non datur sufficiens causa excusans a tali parte notabili; Nam *Utile per inutile non vitatur, ex reg. juris in 6.*: Diximus tamen, modo res sit notabilis, & dividua, quia aliter non censetur a Legislatore intenta, & subditus non obligatur ultra voluntatem, & intentionem Legislatoris.

Hinc sequitur primo, quod qui vovit peregrinationem Lauretanam, si possit ponere partem notabilem itineris, & non possit Lauretum pervenire, non teneatur ad illam; quia res hæc non est dividua, nec pars illa censetur intenta a vovente: etenim vovens videtur voluisse se obligare ad iter solum ratione termini, ut docent Suar., & Azor.

Secundo, qui solum usque ad vesperas potest jejunare, non tenetur ad jejunium, nec peccat, si sumat mane jentaculum; quia talis pars non cen-

setur a Superiore intenta, quando præcipitur unica comestio; tenetur tamen abstinere a carnibus, quia præceptum hoc negativum obligat semper, & ad semper.

Tertio, qui propter infirmitatem, vel aliam causam non potest totum officium recitare, tenetur ad partem notabilem, quam potest; cum sit res dividua, & videatur a Legislatore intenta. Monet tamen Suar. tom. 2. de Religion. lib. 4. cap. 28., non in quacumque infirmitate scrupulose agendum, ut qui potest aliquam horam recitare, ad illam teneatur: Et idem dicas de eo, qui potest aliquo die in Quadragesima jejunare; nam hoc esset nimis onerosum, & præter suavitatem legis Ecclesiasticæ, ob perplexitatem, quam induceret. Sed de hoc cum de horis Canonicis redibit sermo.

Quarto, qui potest partem notabilem missæ audire, tenetur ad illam: Nec placet opinio Suar., & Sanch. dicentium, quod qui potest solum a principio missæ usque ad consecrationem audire, non teneatur; cum enim missa, quæ præcipitur, principaliter consistat in consecratione, consequenter talis pars videtur notabilis, & a Legislatore intenta.

Quinto, qui non potest recitare totum rosarium, quod vovit, tenetur recitare partem notabilem, quam potest; & qui non potest integram Quadragesimam jejunare, tenetur iis diebus, in quibus bona valetudine utitur; & qui die festo mane ex necessitate laboravit, tenetur reliqua diei parte non laborare.

XII. Quæritur demum, Quando nam dispensatio obtenta excuset a præcepti transgressione?

Respondeo, quod si dispensatio sit valida, & ex rationabili causa concedatur, excusat omnino; Si vero sit valida, & sine justa causa detur, qui

ea utitur, excusatur a mortali, non tamen a veniali: Si demum sit invalida, a mortali non excusatur in re gravi. Recolenda tamen hic, quæ diximus, cum de dispensationibus in tractatu de Legibus, videlicet dispensationem sine legitima causa factam ab inferiori in lege Superioris esse invalidam; puta si Pontifex sine causa dispense in jure Divino, ut in voto; aut si Episcopus dispense absque iusta causa in jejuniis Quadragesimali: Quare peccat graviter, qui conscius defectus causæ talem dispensationem petit; sicut etiam qui illam concedit, & qui ea utitur. Quod si Superior in lege propria dispense sine legitima causa, dispensatio est valida, sed qui eam petit, & qui illam concedit, & qui ea utitur, peccat solum venialiter, nisi scandalum grave, aut notabile aliorum damnum sequatur, ut notat Sanch. lib. 1. cap. 20., & Bonac. de Legibus quæst. 1. Quamvis ex eodem Sanch. lib. 8. disp. 18. n. 10. probabile etiam sit, quod ne venialiter quidem peccet.

XIII. Demum urgente necessitate in casu occurrenti potest Episcopus valide, & licite dispensare in lege Pontificis, ut dicemus cum de Dispensationibus in impedimentis matrimonii. Et ratio est, tum quia sicut in præceptis, quæ frequenter indigent dispensatione, ut in jejuniis, in festis, &c., præsumitur data Episcopis facultas dispensandi, quia hoc expedit bono animarum; Ita etiam quando gravis aliqua necessitas, vel utili-

tas subito advenit, nec est facilis recursus ad Papam; Tum etiam quia in cap. *Nuper*, de *Sententia Excommunicationis* in 6. habetur, facultatem absolvendi concedi inferiori eo ipso, quod Superior illam sibi non reservat; ergo a pari probabiliter censetur inferiori concessa facultas dispensandi eo ipso, quod non reservatur: Et ita tenent Sor., Victor., Covar., Sal. apud Bonac. contra Suar., Sylvest., & alios, quorum sententia est probabilior, ut alibi expendimus.

Dubium est, an possit Episcopus dispensare in lege Pontificis, quando dubitatur, an subditus egeat dispensatione?

Docet Sæ apud Bonac. loc. cit. posse Episcopum declarare, quod non egeat dispensatione, & ad cautelam dispensare; quod Salas putat non esse improbabile; quia Episcopus dispensare potest in casibus, qui frequenter accidunt; & sæpe accidit dubitari de necessitate dispensationis. Bonac. tamen censet, quod quando probabiliter opinamur rem non egere dispensatione, neque a Papa, neque ab Episcopo necessario petenda sit dispensatio, cum possimus deposito præcepto dubio sequi opinionem probabilem; si vero solum dubitemus an res egeat dispensatione, hæc petenda sit a Papa, ut constat tum ex praxi, tum quia non debemus nos exponere periculo delinquendi contra legem Superioris, in qua Episcopus, exceptis quibusdam casibus, dispensare non potest.